

Недељка Ложајић
Народна библиотека Србије
nedeljka.lozajic@nb.rs

УДК 050.486-056.262

Периодика за особе оштећеног вида

Сажетак

Сврха овог текста је да се помогне библиотекарима да стекну увид у постојећу периодику намењену особама оштећеног вида, како би кориснике информисали и препоручили им часописе у одговарајућој техници, са жељеним садржајем, на ма-терњем језику или другом који добро познају, часописе који су бесплатни или нису скупи и достављају се поштом на кућну адресу, како би се омогућио што једноставнији и самосталнији приступ периодици. У раду је дат преглед периодике на Брајевом писму и у звучној техници, на касетама и на компакт диску у МРЗ формату, који су излазили на територији претходне Југославије и излазе данас у новонасталим државама у којима се говоре сродни језици, са веома широким спектром тема.

Кључне речи:

часопис, Брајево писмо, звучни часопис

Периодика на Брајевом писму

Пошто је Брајево писмо створено у образовној институцији, а потребе за људима биле велике, прошло је неколико деценија пре но што се појавио и часопис на овом писму. Први часопис штампан Брајевим писмом, *Progress*, почиње да излази 1881.¹ Брајев алфабет адаптиран је за српски језик 1896, а прва књига, буквар (*Моје прво радовање*), писана ручно, на примитиван начин, објављена је 1918. У овом периоду, захваљујући ентузијазму неколицине педагошких прегалаца и помоћи из иностранства, штампа се много, а већ 1924. појављује се и први часопис на Брајевом писму *Braill-ова ризница*, чији је уредник и покретач управник Дома слепих у Земуну, Вељко Рамадановић. То је био први Брајев часопис на Балкану. Излазио је у месечним и двомесечним свескама. До 1929. *Braill-ова ризница* бесплатно је штампана у Паризу (American Braille press – Филијала за Европу), а потом у штампарији Дома слепих „Нова светлост”. Читаоцима је упућиван бесплатно. Под истим условима добијали су га и читаоци из иностранства. *Braill-ова ризница* слала се у Аустралију, Бугарску, Пољску, Румунију, СССР, САД, Француску, Чехословачку и Шведску.

Braill-ова ризница излазила је пуних осамнаест година. Престала је да се објављује 1941. године. За то време, изашло је преко 100 бројева часописа.² То је једино културно-информативно гласило на просторима тадашње Југославије на Брајевом писму.

У периоду између Првог и Другог светског рата, интензивирали су се међународни контакти међу слепима, посебно у Европи, те се у складу са општим тежњама ка интернационализму, омогућавању бржег и лакшег непосредног комуницирања међу слепима, у великом броју школа за слепе изучава есперанто. Године 1904. у Швед-

ској почиње да излази *Esperanta Ligilo*, часопис на есперанту, намењен слепима целог света. У њему се објављују текстови из разних области људске делатности, а највише из проблематике слепих и излази редовно и данас³, а текстови објављени у њему преводе се на националне језике.

Први југословенски часопис, штампан у овој техници после Другог светског рата, био је часопис за друштвена и културна питања, на есперанту, *Nia vivo (Наш живој)*. Излазио је од 1950. до 1956. године и био читан у нашој земљи и у иностранству.

Централно веће Савеза слепих Југославије, 1953. године, у циљу упознавања слепих са културним достигнућима и дешавањима, покреће часопис за следе Југославије, *Културни гласник*. Под овим насловом излази месечно до 1958, а од 1959. до 1974. године, под насловом *Наш весник*, пошто се тежиште ставља на рубрике са социјалном проблематиком. Како би се задовољиле неке специфичније потребе група слепих у оквиру овог часописа, излазе тромесечно подлистци намењени женама и шахистима. Предвиђен је и стручно-информативни подлистак за професионалну помоћ слепима, али су изашла само два броја намењена слепим физиотерапеутима. Са општом децентрализацијом друштва, долази до децентрализације у Савезу слепих Југославије у управљању и власничкој структури.

Савез слијепих Босне и Херцеговине током 1971. године покреће *Стиварности*, ревију за друштвена, организациона и културна питања. Овај часопис излазио је двомесечно све до 1989. године.⁴

У Хрватској се појављује више нових часописа на Брајевом писму, те тако 1972. године почиње да излази *Шах*, намењен слепим шахистима и љубитељима шаха, 1973. *Riječ slijepih*, гласило Хрватског Савеза слијепих, са тема-

¹ Progress. http://www.rnib.org.uk/livingwithsightloss/Documents/rnib_braille_chronology.doc (преузето 15. 8. 2009).

² „Први Брајев часопис на Балкану”, *Vidici* god. I, br. 1 (84/85).

³ *Esperanta Ligilo*: Ligo Internacia de blindaj Esperantistoj nbr. 6 (2009).

⁴ *Стиварности* (ID=167273996) Е-Каталог НБС: Серијске публикације <http://www.nb.rs> (преузето 7. 10. 2009).

ма из живота и рада слепих, 1975. двомесечни часопис *Žena*, са темама првенствено намењеним женама, а од 1981. двомесечни часопис за младе *Mladost*. Сви они редовно излазе и данас.

У Словенији се издају и штампају часописи *Moј prijatelj* од 1960. и *Obzornik za ženo in družino* (*Часопис за жену и породицу*) од 1983, а у Македонији *Наш збор*.

У Србији је покренут већи број часописа, али су неки од њих, нажалост, били кратког века. Гласило Савеза слепих Србије, *Свишћања*, почиње да излази 1976. године и излази месечно. То је водећи часопис за друштвена и културна питања на Брајевом писму у Србији.

Шаховско стварарење излази од 1977. до 1991, од 1977. тромесечни подлистак *Свишћања*, *Жена и дом* који, изузимајући краћи прекид у току последњег рата, излази редовно, од 1977. до 1982. године подлистак *Позив* са текстовима намењеним слепим физиотерапеутима, подлистак *Свишћања* на есперанту са темама из културе, књижевности, језика *Suparego* излази од 1989. до 1992, подлистак *Свишћања* за децу *Забавни листићи* излази од 1992. године. Градска организација слепих Београда, од 1985. до 1987. године издаје своје гласило на Брајевом писму, под насловом *Теразије*.

Од 1984. до 1990. штампа се Брајево издање дејег часописа *Деце новине* (избор текстова из *Дејих новина*).

Прва енигматска ревија за слепе, *Жижак*, у издању Удружења новинара Србије и Енигматског савеза Србије, почиње да излази 2006. године, па иако је био одлично садржајно и технички уређиван, часопис је престао да излази пре него што је шире чланство било обавештено о његовом постојању и схватило његову вредност. Савез слепих Војводине од 1979. издаје свој двомесечни часопис за слепе и слабовиде, *Видици* а, почев од 2008. године, и Градска организација слепих Новог Сада покреће своје гласило на Брајевом писму, *НС инфо*, такође двомесечни часопис за слепе и слабовиде.

Савез слепих Војводине, 1991. године, почео је да издаје два часописа на Брајевом писму: *Стваралачку реч*, намењену пре свега књижевним ствараоцима, креативним особама, заљубљеницима у науку, а други је био *Ревија за жене*. 1992. године, ратна дешавања ометају њихово излажење и оба часописа се гасе.

Од 1984. године почиње да излази годишњак књижевно-публицистичке секције Школе за децу оштећеног вида „Вељко Рамадановић“ у Земуну (*Сунце*), и редовно излази и данас.

Савез слепих Републике Српске, од 2004. године, издаје тромесечни културно-информативни и образовно-научни часопис на Брајевом писму *Златне шачке*.

Временом, повећавао се број издавача, штампара, покретани су нови часописи, а не мали број њих се и угасио. Није увек лако наћи прецизне податке о почетној и завршној години, периодичности, издавачу, штампару. Колико год је појава нових штампара и конкуренције имала покретачку улогу у издавачкој делатности за слепе, то је имало и своје лоше стране. Често су се овог посла прихватили непрофесионалци, те поред техничких грешака, често импресум публикације не садржи основне податке.

Завод за издавачку делатност „Филип Вишњић“ држао се законске обавезе штампара да сваку штампану публикацију путем обавезног примерка доставља Народној библиотеци Србије. Тако данас у фонду НБС могу да се на-

ђу све публикације (књиге и часописи), штампани у овој издавачкој кући.

Значај часописа за слепе на Брајевом писму је више-струк. Поред тога што имају информативну улогу, они подстичу читаоце да сами учествују у њиховом креирању, пишу чланке, преводе занимљиве текстове из страних публикација, постају чланови редакције, уредници часописа, те се тако школују будући новинари и преводиоци. Ови часописи утичу на развијање креативности и писмености, а читају их и касније ослепели и теже слабовиди који нису увек спремни да се прихвате читања дужих публикација на Брајевом писму. Значај ових часописа у информисању глувослепих особа је непроцењив.

Звучна периодика

Развој савремених технологија и производња нових носача звука омогућили су особама оштећеног вида лакши и бржи приступ информацијама и праћење савремених токова у свим областима живота.

Први звучни часопис намењен слепим и слабовидим особама у Србији, *Звучни мозаик*, почиње да издаје Савез слепих Србије 1970. године. Часопис излази на магнетифонским тракама у трајању од шест сати. У њему се објављују службени материјали Савеза слепих, оригинални прилози сарадника, преузимају се текстови из дневне и

Сайт Библиотеке за слијепа и слабовида лица у БиХ

периодичне штампе. Часопис излази месечно, редовно већ четрдесет година, али се са развојем нових носача звука са магнетифонских трака прелази на аудио касете. Тренутно излази и на касетама и на компакт диску, зависно од жеље и техничке опремљености читаоца.

Наша ризница, месечно гласило Савеза слепих Београда, излази од 1979. године, данас и на касетама и CD-у, са тенденцијом за потпуни прелазак на CD. У часопису се објављују прилози о раду издавача, о искуствима слепих и слабовидих лица, новости из офталмолошке праксе и области тифлопомагала, књижевни прилози, чланци из периодике на црном тisku.

Огјек, звучни часопис Савеза слепих Војводине снима се на CD у MP3 формату и четвороканално на касете у трајању од шест сати и тиражу од 400 примерака. За читаоце из Србије, овај, као и остали звучни часописи је бесплатан. У часопису се објављују текстови из живота слепих, социјалне проблематике, спорта и шаха, медицине, разне занимљивости, прилози из књижевности, популарне науке, путописи, репортаже, итд.

Савез слепих Војводине издаје и двомесечни звучни часопис на мађарском језику, *Vishang (Visszhong)*. Упоредо са овим часописима, излази и *Деџи огјек*, намењен најмлађим читаоцима.

Светлост гуше, звучни месечни часопис Удружења за информисање слепих и слабовидних *Хуманост* из Ваљева излази редовно на CD-у у MP3 формату од 2006. године и садржи бројне текстове и фонске прилоге сарадника, као и текстове из штампе, а читаоцима се шаље бесплатно.

Савез слепих Војводине издаје и часопис намењен слепим и слабовидним женама, *Свети жене*. Часопис излази шест пута годишње на CD-у у MP3 формату и искључиво преноси текстове из периодике на црном тиску.

Градска организација слепих Нови Сад издаје звучни часопис на CD-у *НС сјекшир*, у тиражу од 200 примерака и такође се доставља заинтересованима бесплатно, а садржи текстове и фонске прилоге из разних области и за све узрасте.

Удружење интелектуалаца и уметника оштећеног вида Србије⁵, како би попунило празнину у издавању стручних часописа, 1994. почиње да издаје тромесечни часопис за науку и уметност *Звучно ојледало*. У часопису се објављују оригинални прилози сарадника и преносе текстови из научне периодике и литературе. Ово Удружење од 2004. године издаје и тромесечни звучни часопис *Ојледало гуше* (подлистак *Звучно ојледало*) у којем се објављују текстови из области психологије, педагогије, психијатрије. Због недостатка финансијских средстава, оба часописа имају повремене прекиде у издавању.

Поред поменутих часописа који се издају у Србији, већина слепих и слабовидних особа чита и часописе који се издају у државама насталим распадом претходне Југославије. Највећи број ових часописа шаље се бесплатно и читаоцима из Србије, те овде представљам најчитаније.

Савез слијепих Црне Горе издаје месечни часопис *Звучна ревија* који редовно излази већ 29 година. Часопис излази на CD-у у MP3 формату, шаље се бесплатно. Има много сарадника, прилози су популарни, веома је читан широм бивше Југославије и у њему се може наћи за свакога понешто.

Организација слијепих за Бар и Улцињ, у сарадњи са Которском организацијом, издаје месечни часопис за слепе *Право на ријеч*, а садржи прилоге са информацијама из организација слепих о познатим личностима, музици, филму, спорту, медицини, путописе, приче... Дистрибуира се бесплатно у све републике бивше Југославије и у иностранство.

Савез слијепих Републике Српске почиње да издаје свој звучни часопис *Звучни њрејлед* 1997. године. Часопис излази на CD-у у MP3 формату, двомесечно и бесплатно се дистрибуира у све новонастале државе на тлу некадашње Југославије. У часопису се објављују текстови из проблематике слепих, културе, науке, уметности, медицине, разне занимљивости, и вести из организација слепих.

Савез удружења грађана Тузланског кантона издаје месечно гласило *Krug* на CD-у у MP3 формату у трајању од 12 сати. Први број је изашао 1998, а тираж часописа је 458 примерака.

Katени vrhunci, гласило Савеза слијепих Херцег-Босне, почиње да излази 2007, двомесечно, на CD-у у MP3 формату и шаље се бесплатно.

Удружење слијепих Кантона Сарајево издаје месечно гласило, *Zvучне novine*, на CD-у у MP3 формату у трајању од 180 минута. Садржи рубрике: „Из рада удружења и установа за слијепе“; „Закони и други прописи којима се регулишу права особа са инвалидитетом“; „Политика“; „Култура“; „Медицина“; „Спорт“; „Текстови из дневне, недељне и друге периодике“.

Библиотека за слијепа и слабовидна лица у Босни и Херцеговини⁶ издаје месечни часопис за културу, науку и уметност *Svjetlo misli* на CD-у у MP3 формату у трајању од три сата. Часопис излази од 1998.

Хрватски савез слијепих издаје следеће часописе у звучној техници: *Izbor* (од 1965. године) излази сваких петнаест дана, у дво- и четвороканалној техници на касетама, објављује чланке с различитих подручја, из разних часописа, на црном тиску. *Sveta Lucija* (од 2001) месечник у двоканалној техници на касетама, објављује чланке религиозног карактера, *Zbivanja* (од 1979. године) месечник, у дво- и четвороканалној техници на касетама с актуелним политичким темама, *Znanost i umjetnost* (од 1979. године) месечник, у дво- и четвороканалној техници на касетама, с темама из популарне науке и уметности, *Informacije* (од 1983. године) службено гласило Хрватског савеза слијепих, месечник, *Riječ slijepih* (од 1992) гласило Хрватског савеза слијепих, двомесечник са темама из живота и рада слепих, *CQ Radio amater* (од 1994), гласило Радио клуба слијепих Louis Braille излази квартално, намењен је слепим радио аматерима, *Vidici* (од 2001) бесплатно гласило Удруге слијепих Загреб, месечник са информацијама из рада загребачке удруге Хрватске књијнице за слијепе (www.hkzasl.hr).

Тренутно постоје десетине часописа на Брајевом писму у звучној техници на српском и сродним језицима који су лако доступни особама оштећеног вида. Углавном су намењени широј популацији и садрже сличне рубрике: актуелности из организација слепих и живота и рада слепих, социјална проблематика, едукација и рехабилитација слепих, медицина, књижевност, политика, спорт и шах, домаћинство, занимљивости. Само мањи број часописа је специјализован и намењен одређеним групама: деци, омладини, психолозима, педагозима, шахистима, радио аматерима, женама, што никако не задовољава све различитија интересовања и потребе слепих, слабовидних, особа са дислексијом или оних који из неких других разлога нису у стању да читају штампу на црном тиску. Ни тираж постојећих часописа који не прелази 500 примерака, не одговара стварним потребама. Само у Србији има више од десет хиљада слепих и слабовидних особа, те треба радити на популаризацији периодике на Брајевом писму и у звучној техници како би се повећао њихов тираж и овим особама обезбедио приступ штампаној периодици.

⁶ Библиотека за слијепа и слабовидна лица Босне и Херцеговине, <http://www.bibsis.org.ba> (преузето 20. 9. 2009.)

⁷ Hrvatski savez slijepih, <http://www.savez-slijepih.hr> (преузето 7. 10. 2009.)

⁵ Удружење интелектуалаца и уметника оштећеног вида Србије, <http://www.uuuovs.org.rs> (преузето 29. 9. 2009.)

Summary

The aim of this text is to help librarians to get familiar with the current titles of serial publications intended for partially sighted people, in order to help them inform library users with sight problems about magazines available in appropriate formats, containing desired subjects, written in their native or any other foreign language, magazines that are free or inexpensive and could be delivered to the home address which enables more simple and independent access to them. The study gives review of serial publications in Braille alphabet and audio technique, on cassettes and compact discs in MP3 format, that were being edited in Yugoslavia, as well as those edited today in the new countries on the territory of former Yugoslav republics in which related languages are spoken, all of them dealing with wide range of topics.

Key words:

magazine, Braille alphabet, audio magazine

ЛИТЕРАТУРА:

1. Biblioteka za slijepa i slabovidna lica Bosne i Hercegovine. <http://www.bibsis.org.ba> (преузето 20. 9. 2009).
2. Hrvatski savez slijepih. www.savez-slijepih.hr/hr/knjigeicasopisi.htm (преузето 7. 10. 2009).
3. www.savezslepih.org (преузето 22. 9. 2009).
4. www.bsrs.rs (преузето 7. 10. 2009).
5. www.uiuovs.org.rs (преузето 5. 10. 2009).
6. www.rnib.org.uk/livingwithsightloss/Documents/rnib_braille_chronology.doc (преузето 15. 8. 2009).
7. <http://www.ssv.org.rs> (преузето 7. 10. 2009).
8. Е-каталог НБС: серијске публикације. <http://www.nb.rs> (преузето 7. 10. 2009).
9. *Vidici god. I*, br. 1 (1979): 84–85.
10. *Esperanta Ligilo*. Ligo Internacia de blindaj Esperantistoj, br. 6 (2009).
12. *Kameri vrhunci*. <http://www.savezshb.org> (преузето 7. 10. 2009).
13. *Zvučna revija* br. 328 (1. 6. 2009).
14. *Krug* br. 128 (2009).

Јапанске графике – Накаи Утогава Јошитаки (1841–1899): Три кабуки глумца у ноћном пејзажу (део триптиха), 1865.